

НЕСЪСТОЯЛИЯТ СЕ ДИАЛОГ

Доц. д-р Александър Рангелов

В „Един план за Европа“¹ Збигнев Бжежински ще представи визията си за триадата от особено важни въпроси, породени от края на Студената война. Първият – какъв би трябвало да е обхватът на Евроатлантическия съюз. Въпрос от първостепенна значимост и затова отговорът, който трябва да намери, трябва да бъде изчерпателен. Ако той не е убедителен, ще се проблематизират решението на останалите въпроси от триадата. Убедителен отговор според Бжежински не е постижим, ако предварително не се намерят дефинитивните рамки на Европа „днес“ и параметрите на сигурността на Евроатлантическия съюз. Постигането на дефинитивна яснота ще посочи и природата на разширението, което според Бжежински е неизбежно. Липсата на политическа воля за реализацията му ще открие пътя за дезинтеграционните процеси в самия съюз. Бжежински е намерил необичаен ракурс, за да демаскира специфични „опоненти“ на разширението на НАТО. Те са намерили убежище в дефиниране на предварителни условия за членство и тъй като новите демокрации не могат да постигнат изпълнението на пълния пакет от предварителни условия, то подобни „записи“ са равностойни на тактика на вежлив отказ.

Според Бжежински разширението няма алтернатива, но освен контрапродуктивността на посочената тактика на изключване то би могло да срещне и редица усложнения. Най-сериозното, имплицитно от позицията на Русия, може да бъде преодоляно чрез нова двустранна стратегия за укрепване на европейския мир в епохата след края на Студената война. Тази стратегия предполага редом с разширението да се приобщи евроазиатският колос в

¹ Foreign Affairs, януари-февруари 1995.

общност роди стратегическа непълнота, причинила наблюдаващите се флуктуации в отношението Изток – Запад. Привидността на успокояващото се море от противоречия, глобализирането на икономическите процеси, трансформирането на съдържанието на сигурността, оказващо се по-малко военно и предимно политическо и т.н. и пр., излъчва противоречиви тежнения, чиито агрегиран облик е дезинтеграцията на Изтока.

Завръщанията на блудните синове и лутанията, тревогите, надеждите, свързани с реинтегрирането им в европейското пространство, уплътняват профила на проблемите пред политиката в края на ХХ и началото на ХХІ век. Протичащите процеси не са еднозначно дефинирани. Развитите демокрации може би си дават сметка, че една от дълбинните причини за колапса на социализма е неуспешният му опит да премине от индустриална икономика, основана на преработката на суровини, на фордистки методи на производство и стахановска експлоатация на труда към това, в което те успяха – към постиндустриална икономика, чиито символи са високите технологии... Дълбоката криза на колективистките стереотипи, свързани с индустриалните технологии, има нужда от протегнатата ръка на преуспелите. Защото проходащите граждански общества в Източна Европа са обременени от основополагащия недъг на дирижираното общество – то не плоди инициативи, то не се обвързва с неизвестността, излъчвана от тях, то възпроизвежда. Неговата политическа култура трудно приема само независимата култура на обновлението. Интензифицирането на интеграционните процеси само в развитата част на европейското пространство или скромното ѝ разширяване с привличането само на отличници от новите демокрации, каквито и мотиви да се изтъкват за това, е лишено от вътрешна убедителност, за да прави впечатление. При това отдаването на преференции на части от общоевропейското пространство буди тревожни предчувствия за номиниране на нови разделителни линии, макар и от „друго естество“. П. Караиванова е забелязала, че сигурен белег за проблемна политическа рационалност е и желанието на кандидатите за присъединяване да получат приоритетни позиции.

Нещо повече, балканските държави, „които още решават проблеми на националното си консолидиране и едва сега дооформят националната си идентичност, приемат без уговорки наднационалността... Докато държави като Великобритания с вековни традиции ги оспорват и предпочитат субсидиарността“.²

Не на последно място в комплекса от проблеми, съпътстващи разширяването, търсят отговор и въпроси, породени от жизнеността на проектираните организационни форми, в които ще се въплътят индикациите на европейския разум. В наблюдаваната конфигурация прозират контурите на параконфликтна ситуация, която може би ще се определя на регионално равнище, за да се освобождават деструктивните напрежения. Свенливият критицизъм в това отношение е отражение на факта, че в обозрима перспектива развитите демокрации са единствено възможното обединително ядро, което може да излъчва рационални, системоподреждащи импулси.

Признак за установяващо се ново равнище на отношенията с НАТО е отговорът на българското правителство на Лондонската декларация на държавните и правителствените ръководители на НАТО от 6.VII.1990 г. Тя огласява, че България, Румъния, СССР, ЧСФР, Унгария и Полша са поканени да установят дипломатически контакти. Публикуваната една седмица по-късно декларация на МВнР изразява готовност да се предприемат практически стъпки в отговор на тези предложения. Прави впечатление, че българската позиция тълкува предложението на НАТО като акт, който отговаря на оформящата се тенденция за преодоляване на блоковото противостоене в Европа. Тази оценка възпроизвежда основни елементи на приетата на 7.VII.1990 г. Декларация на ПКК на Варшавския договор, предлагаща да се създаде всеобхватна система на сигурност в европейското пространство. Правителството на Луканов приема тази идея и декларира готовност да даде конструктивен принос в развитието на общоевропейския процес.

Във вътрешнополитическото говорене си пробива път тезата, че България трябва да свикне с мисълта, че не може да бъде при-

² Бюлетин Европа, юни 1995, с. 2.

вилегирован приоритет в руската политика в региона и не трябва да се повтарят грешките от миналото, когато се е опитвала да бъде балансър между големите актьори на международната политическа сцена. Горчивият опит от усилията на България да има съществена, макар и поддържаща роля в световната политика и в частност да бъде балансър между СССР и Германия през 1940-1944 г. е, че страната се оказа „във война и с двете и загуби на практика суверенитета си. Единия път за 4 години, другия – за 45“.³ Практиката да се приватизират определени външнополитически дестинации проблематизира шансовете на България да изгради ефективна регионална политика.

При наблюдаващото се парцелиране на външнополитическите дестинации от основните политически сили не е трудно да се разбере, че в лансираните разнообразни политически формули, определили конкретни виждания за механизмите за интегриране на страната към европейските структури, „неявно“ са споделени и възможностите на съответни силови центрове. При правителството на Л. Беров, сътворено с мандата на ДПС и с парламентарната подкрепа на БСП, вече е изречена крилатата фраза на А. Доган, че може би най-продуктивен за европейската ориентация на България ще е пътят през Босфора... Любопитно, но и паметно е обстоятелството, че макар повечето коментари да разграничават крилатата фраза от реалните процеси, с поредица деликатни подсказвания международната общност подтиква България към югоизток.

Развихрянето на крайно идеологизирани дебати относно естеството на сътрудничество с НАТО е предшествано от внесения проект за решение на ВНС (14.XI.1990 г.) от група народни представители (Д. Драганов, Ю. Лютви, И. Костов, С. Паси и др.), в което се подчертава, че разпадането на Варшавския договор създава конфликтогенна обстановка в международните отношения и затова е потребно създаването на система за колективна сигурност в Европа, която да предложи надеждни гаранции за суверенитета на европейските страни. Проектът за решение на ВНС предвижда да се възложи на МС да започне необходимите

³ Български наблюдател, 10, 1994, с. 22.

разговори относно условията за присъединяването на България към НАТО. Подкрепено от 135 народни представители проекторешението е внесено във ВНС (22.XII.1990 г.). По-късно (на 8.III. 1991 г.) в Комисията по национална сигурност е внесен нов проект за решение на ВНС, който с известни поправки е приет от комисията. В този проект са записани конкретни задачи на правителството относно членството на България в НАТО. Предвижда се практическите консултации да доведат до сключването на двустранни договори като необходим етап от изграждането на регионална система за сигурност (идея, възпроизвеждаща основополагащи виждания на натовски представители за развитието на отношенията между организацията и бившите социалистически страни на двустранна основа). Тяхно естествено продължение ще бъдат нови консултации, които да дефинират условията за постепенно присъединяване на страната към НАТО.

Общественият живот в България е повлиян сериозно от августовските събития в Москва, но за съжаление те не провокират активност, която да вдъхнови инициативи, идентифициращи по категоричен начин избора на страната по пътя на европейската интеграция. България по-скоро е застинала в очакване на решение на кризата – решение, което несъмнено ще повлияе динамиката и насоките на демократичните промени. Неслучайно, след отзвучаване на събитията, освен в публично огласената позиция на президента на републиката, в изявления на български политици присъединяването на страната към НАТО не се интерпретира като актуално предизвикателство за политиката, което трябва да намери необходимия потенциал и отговорни мъже, за да го приемат. Във водопада от изявления обстойно се афишират успокоителни заклинания за привързаността на страната към европейските интеграционни процеси, но акт на присъединяване към НАТО не е възможен, без да са формирани „съответните предпоставки“. България си е спестила неудобството да експонира нереалистически искания и предложения към организацията.

Ако има нещо подобно на вътрешнополитически прения по въпроса за евентуалното членство на страната в НАТО, то е тол-

кова незначително, мимолетно или припламващо така спорадично, щото избуява усещането за негласен консенсус на политическите сили. През този период патосът на политическото различие е фокусиран върху теми от вътрешнополитическо естество и затова проблемът за членството в НАТО е преотстъпен като привелигиrowано занимание на институциите. Институционалният подход, стимулиран и от декларации на Евроатлантическия съюз, и от усещането за наличието на проблемна среда за националната сигурност в новата международна обстановка, инвентаризира роенето на факторите, които биха увеличили шансовете на България за членство.

Българските политици все така трудно намират параметрите на прагматичната, реалистична външнополитическа практика в развитието на отношенията с НАТО, независимо от динамичния характер на промените във връзките с организацията, независимо от разнообразието от форми и срокове, в които надеждата може да стане реалност. Изказването на българския външен министър на учредителното събрание на САСС (20.XII.1991 г.) отново маркира стратегическата цел на външната политика – членство в НАТО, макар да е декларирана като органичен елемент на необходимостта от създаване на общо пространство за сигурност в Европа. Въпреки това прокламираната цел, преследваща членство в организацията, не получава необходимото признание на страните членки на НАТО.

До огласената от Лес Аспин инициатива „Партньорство за мир“, която трябва да динамизира контактите на НАТО с новите демокрации и да депроблематизира в известно отношение въпроса за присъединяването – разширяване на организацията, обществените дискусии по този проблем минават в миманса на вътрешнополитическия живот. Обществото е погълнато от крайно идеологизираните си вътрешнополитически проблеми, обсебващи цялата му енергия. Този етап от развитието на сагата с членството на България в НАТО ще премине в ново качество с огласеното позитивно отношение на страната към американската инициатива. Моделираният рефлекс на безрезервното одобрение, инсталирани-

ят пърформанс в политическите реакции ще обсеби отново практическите проблеми на българската външна политика. Политическа инсталация, поддържаща подозрения за конформистки елементи в българската политическа лаборатория...

Същевременно привилегиите на колективната отбрана, към която с упование се стремят новите демокрации, предполагат и определена цена. И тя трябва да се заплати от кандидатите за членство в организацията. Преди всичко присъединяването предполага включване във военната структура на организацията – невъзможно без постигане на съвместимост с натовските стандарти. Това предполага сложни обемни процедури по структурно-функционално преструктуриране на въоръжените сили на новоприетите страни и редом с неизбежното участие в дейности на организацията, предписани от конституиращия я договор, дефинира ангажименти със значителни финансови ресурси – ресурси, които с малки изключения са сериозно предизвикателство за източноевропейците. Реалните трудности пред страните кандидати за членство, имплантират основното в съдържанието на възраженията на политическите кръгове, чийто повече или по-малко скрит негативизъм към НАТО попива съдържанието на разнообразни аргументи.

Аргументацията, която придава известна аморфност на волята на България да декларира категорично позицията си относно евентуалното си членство в НАТО, е облечена в привидността на принципното съгласие и на фактическото му обезсилване в подчертаваната необходимост да се намерят отговори на редица съпътстващи въпроси от рода: какви са перспективите в развитието на Алианса; какви ще бъдат специфичните ангажименти към националната сигурност на страната в контекста на историята и настоящето на Югоизточна Европа. И още: какви биха били параметрите на евентуалното искане за настаняване на територията на страната на съюзнически войски; каква инфраструктура ще е необходима за това; какви ангажименти би поел Алиансът при решаването на сложните въпроси, продиктувани от необходимостта от реформиране на организационната структура на въ-

оръжените сили, на управлението им, на техническото им модернизиране, в логистиката и т.н.

След присъединяването на България към „Партньорство за мир“ дискусиата в страната относно членството в НАТО отново набира сили. Характерно за нейната тоналност и обобщена аргументираност е пренасянето на общо взето затворената и уравновесена дискусия на институционално равнище в публичното пространство, ангажирайки политическите формации. Особеност на обществената дискусия е затварянето ѝ предимно в междупартийните дебати, т.е. – в известна степен общественото мнение е преотстъпено от носителите му на основните и най-активни партийни аниматори на обществения живот. И още до идването на власт на демократичната левица политиката на българското правителство не бе критикувана, поради категоричната позиция на предходните кабинети за присъединяването на страната към НАТО като елемент от интегрирането ѝ в европейските структури. Ако все пак общественото мнение тиражира някаква различаваща се от партийното говорене визия, то нейният патос е ампутирен в привидно меки подсъказвания да се търсят ефективните, прагматично ориентирани политически процедури, които биха динамизирали този процес. Пожелателният характер на свенливите критични бележки и отсъствието на сериозни възражения на интеграционната политика на правителството от намиращата се в опозиция левица може да се приемат за наличие на някакво минимално обществено съгласие. Спорадично организирани форуми с претенции за академичност на разискванията демонстрират пред международната общност, че общественото мнение в България не е безразлично към възможностите да се ускори интегрирането на страната към европейското политическо, икономическо и културно пространство.

Смяната на политическата философия на управлението след изборите в края на 1994 г., довели на власт отново левицата, променя в частност и характера на дискусиата относно интегрирането на България в европейските структури и специално по въпроса за членството ѝ в НАТО. Активизираната дискусия е симптоматична като органична част от усилията на демократи-

ческите формации, претърпели сериозно, но не катастрофално поражение на изборите, подобно на други радикални носители на социална промяна в източноевропейските страни – да динамизират промените в общественото мнение, които да променят съотношението на силите в политическото пространство. Дискусията получава допълнителен импулс от някои противоречиви сигнали на правителството на левицата, но и от конкретни действия на отговорни представители на управляващото мнозинство, чийто патос споделя основополагащи резерви на Русия към разширяването на НАТО. Дискусията е активизирана и от постепенното уплътняване на предложенията за разширяването на Изток.

Набирането на решимост на идеята, артикулирана все по-отчетливо от отговорни представители на организацията, демонстрира нов профил в развитието на позицията на политическия елит на развитите демокрации, приела, че обстановката в Европа налага разширяване на отговорностите към интеграционните процеси. Промяната в позициите на НАТО повлиява в определено отношение външните параметри на проблема относно присъединяването на България към евроатлантическата общност. Промяната отнема възможността този проблем да е в плен на пожелателните размишления, на хипостазирани в неясното бъдеще неясни възможности за присъединяване... Приземяването на дискусията в контекста на практическото откри полето за разнообразие от аргументи, излъчвани и от естеството на проблемите на националната сигурност, на ефективните пътища за разрешаването им. Аргументи, поддържащи колебанието между два подхода: „тесен“, отменящ всякакви условия и условности при взимане на решения по интеграционната тематика, и „широк“, търсец решенията на проблемите на сигурността във всеобхватната промяна на институционалните характеристики на архитектурата на европейската сигурност.

Водопадът от декларации, сипещ се на различни форуми от отговорни представители на западните демокрации, оповестява, че ключов сред проблемите, пораждани от предизвикателството да се осигури мир и стабилност в Европа, е интеграцията на нови-

те демокрации в наличните западни структури за сигурност. Този процес ще увеличи сигурността на всички държави от континента, включително и на онези, които биха се въздържали да използват създадените възможности за присъединяване. Подобен контекст на осмисляне на архитектурата на европейската сигурност съхранява свободата на волята и елиминира възможностите за скрит по същество отказ, разтворен в разнообразна казуистика.

Органичен дефект на българските обществени диспути, проблематизиращ практическата им полезност, е провокираната и „непровокирана“ нетърпимост към опонента. Инспирираното напрежение от този марков за българската политическа култура недъг затруднява демократическия процес в страната. Поддържаните деструктивни елементи на политическия диалог проблематизират шансовете на страната за ускореното ѝ интегриране в европейските структури, тъй като предпоставка за това между другото е и наличие на вътрешна стабилност у кандидатите. И несъстоялото се и пропуснато съгласие рамкират послание към политическите фамилии, което би трябвало да ги подбуди към намирането на конструктивните измерения на политическия диалог, откриващ пътищата за национална консолидация по най-важните аспекти на развитието на обществото.

Пролетта на 1995 г. вади дискусията от сравнително ленивия период от нейното битие, оставил все пак полезен резултат – в публичното пространство са апробирани позициите на основните политически формации, общественото мнение заявява макар и спорадично присъствие, успявайки да излъчи определени послания по този жизненоважен за страната въпрос. Драматизираното разгръщане на дебатите около две привидно противоположни тези за членството на България в НАТО експонира в политическото пространство отначало плаха, но бързо набираща самочувствие теза за третата възможност – тезата за българския активен неутралитет. Идея, намерила и форуми, на които се систематизират възраженията срещу членството в НАТО, разнообразието от трудности пред евентуалната му реализация. Фундаменталната теза, организираща енергията на застъпниците на неутралитета

като алтернатива на членството в НАТО: ако Студената война е свършила, то какво оправдава тогава съществуването на НАТО.

Аргументите, излъчили тезата за спасителността на активния неутралитет, се родят с патоса на радикалните противници на атлантическата идея. Допълнителен потенциал предоставят и противоречията на международната политическа практика. Една от основополагащите идеи на Заключителния акт от Хелзинки е принципът на взаимнобалансираната сигурност на европейските страни. Разширението на НАТО заменя взаимнобалансираната сигурност, влизайки в противоречие с интересите на Русия. Хелзинки предвиди възможността за пълно ликвидиране на ядрените оръжия в Европа – разширението предполага разширяване на мрежата от военни бази на НАТО на територията на новите членове. (Важен принцип на „мъртвия“ Хелзинки е запазване на нерушимостта на границите. В този момент в Европа има десетина нови държави, на чиито граници витае насилието. На картата на Европа не може да бъде открита Чехословакия; на картата на Европа не може да се намери Югославия...)

В този контекст не са толкова важни подозренията, че застъпниците на активния неутралитет са обвързани с палиативни решения на проблемите на националната сигурност или че това е виртуозен опит да се предотврати решение по същество, дистанцирайки се от избора на категорична позиция – за или против членството в организацията. Противниците на атлантическата идея остават на позицията си, че българските ѝ застъпници демонстрират странна примитивност и арогантност на монологичния си по същество език, издаващ или синдром на предизвестени победители (необяснимо, доколкото става дума за вътрешен диалог, призван да оформи националноотговорна позиция), или за отсъствие на сериозна аргументация...

Патосът на обществената дискусия в България относно присъединяването към НАТО се развива в пренията по „предварителната“ процедура, т.е. – в затрудненията при намирането на отговор дали България желае да се присъедини към организацията. Предпоставените рамки на дискусията задържат развитието на

обществения диалог, чрез който би се стигнало до необходимото национално съгласие относно приоритетите на страната. Етапът на несъстоялия се обществен диалог приключи в началото на 1993 г.; вторият заглъхна с приемането на отговора на българското правителство до генералния секретар на НАТО, оповестил съгласието за засилен диалог с организацията.

При изрично подчертавания нов облик на българската външна политика, излъчващ посланието, че европейската ориентация на България не е вътрешно противоречива, представители на елита на БСП все още плащат данък на рефлексата да се проектират алтернативни ориентири във външнополитическата ориентация на страната. Представителни фигури на БСП редом с успокоението, че, заета със своите вътрешни проблеми, Русия не би могла да се меси в нашите вътрешни работи, декларират загриженост, че ще ни липсват търговските връзки с огромната страна. България не е заплашена от нова опека, понеже интересът към нея е нищожен, но въпреки това основните политически сили „в страната се стремят да намерят своя, а защо не и на България външен покровител“.⁴ Според Филип Боков, страната „в по-голяма степен би трябвало да се пренасочи към традиционния си съюзник Германия“.⁵

Външнополитическите връчания на основните политически фамилии е и специфичен за българския политически живот начин на легитимиране – така „американизмът на СДС още в началото на обществената промяна е демонстрация на вяроност към демокрацията“.⁶ БСП, изтъквайки ролята на Русия в историческата съдба на България, подчертава съдбовността на тези отношения и в бъдещето, и затова левицата е заподозряна, че е ревностен проводник на руските интереси. Като своеобразно продължение на този контекст е любопитното откритие на Боков за доста опасното „заиграване на БСП със Сърбия“⁷, което при определени условия би донесло негативни дивиденди за България...

---

⁴ Български наблюдател, 4/1994 г., с. 10.

⁵ Пак там, с. 109.

⁶ Пак там, с. 12.

⁷ Дума, 22.II.1994 г.

Любопитните откровения, изказани през 1994 г., са подкрепени и от други експерти, които ще отбележат, че темата за НАТО за повечето политически партии в България изначално има ясно изразено символно значение... За или против НАТО са общи политически позиции, белези на самоличност, а не приемане на една или друга формула за сигурност за България. Самоличността се поддържа в общественото съзнание с елементаризирани идеологеми: СДС е привърженик на НАТО, основният опонент БСП е по-скоро резервирана към достойнствата му. Ако е приемлива тезата, че участието в дискусиата за приобщаването на България е преди всичко възможност за демонстриране на самоличност, за припознаване на самоличност, не е чудно, че през периода 1990–1996 г. формулата за членството в НАТО не се обсъжда задълбочено – щастливо изключение са обособено манифестирани в пресата позиции. Външнополитическото парцелиране на „цивилизационни“ ориентации от политическите фамилии като белег на самоличност е непродуктивно, понеже се минимизира възможността за формиране на независима външна политика, като политическите формации се оказват в плен на перманентен опортюнизъм. Перманентният политически опортюнизъм е нормално разпределен и по други външнополитически теми, т.е. той се оказва съдбовен за характеристиките на всяка възможна външнополитическа дискусия в страната.

Решението на служебното правителство от февруари 1997 г., манифестирало желанието на България да се присъедини към НАТО, последвалите го похвални слова на г-жа Боулън и благожелателни отзиви в западните страни, че страната е хванала последния влак преди юлските решения на НАТО за разширение на Изток свидетелстват, че при актуалната вътрешнополитическа конфигурация мощната институционална преса налага избора в интеграционната ориентация на страната. Институционално предметената политическа визия на една политическа формация не включва в проекта елементи от алтернативните гледни точки, макар и мъждукащи в хилавия обществен дебат. Тя не е потърсила конкретните измерения на минималния консенсус, възможен в дадената област от отношения.

След раздялата на България с директивите на блоковото мислене „естественият път, който тя можеше да поеме, бе търсенето на гаранции за сигурността чрез участието на широка основа в интеграционните процеси с общоевропейски характер“.⁸ Неслучайно централен тематичен фокус в българската външна политика след началото на социалната промяна е активното развитие на отношенията с ЕС. Устойчивото присъствие на тази идея в политиката на държавата и в общественото съзнание, т. е. в утвърждаването на ЕС като модел на просперитет, сигурност и стабилност, е свидетелство за възможността от съвпадение на общественото мнение с политическата философия на партиите в сферата на сигурността. Може би институционалният акт е репрезентирал в имплицитен вид съгласието на политическите формации за присъединяването на България. Това съгласие е трудно откриваемо в поддържания от политическите фамилии различен протекционизъм, на който се радват двата подхода към европейската интеграция. Сходството в политическите визии с други, далеч по-маломерни участници в българския политически живот легитимира статута им на еднолични, „консолидирани“ носители на взаимноизключващите се визии за външнополитическите приоритети на България. Затова не е учудваща резолюцията на ОПТ, отхвърляща разширението на НАТО и пледираща за „неговото разпускане като военнополитически блок и неговите структури“.⁹

Рахитичните, мъчителни обществени дискусии сътворяват някакво подобие на консенсус. Така Стоян Райчевски на дискуссионния форум „Наука и политика“ като представител на демократичните сили ще отбележи, че в „България действително има консенсус във връзка с това, че трябва да влезем в европейските структури. Ние, представителите на демократичните сили, сме на мнение, че това влизане трябва да бъде синхронизирано с присъединяването ѝ към НАТО. Ние не бихме искали този процес

---

⁸ Сигурност чрез партньорство и интеграция. България, НАТО и европейската архитектура на сигурността. С., 1996, с. 75.

⁹ ОПТ – резолюция по проблемите на националната сигурност. – Международни отношения, 4, 1994, 123–124.

да бъде разделен. Знаем, че двата процеса на присъединяване не могат да бъдат синхронизирани във времето“.¹⁰ В. Михайлов, човекът, поставял почти всеки ден в парламентарните дискусии въпроса за присъединяването на България към НАТО, ще признае, че макар „проблемите, свързани с присъединяването или членството на България в НАТО, да не се разглеждат от нас като непосредствено предстояща задача, но и политическата воля за това трябва да бъде налице“.¹¹ Той ще увери Гернот Ерлер, че скептиците относно членството в НАТО поддържат тезата, че политиката на България не трябва да бъде особено активна в това отношение и още по-решително ще се оплаче на г-н Ерлер, че дебатите за евентуалното членство на България в НАТО изобщо не се допускат в пленарната зала. В комисиите, в консултативните съвети се говори за това, но не и там, където евентуално би могло да се вземе решение. И всичко това става на фона на една елегантно провеждана антинатовска политика“.¹²

На същия форум декларира позицията на БСДП и д-р П. Дертлиев. Значително по-умерен в оплакването на невъзможността за български външнополитически консенсус и далеч по-прагматичен в оценката на реалната политика, той ще заяви, че „що се отнася до НАТО, това е проблем на нашата сигурност и той трябва да се решава в комплекс и във връзка с другите въпроси, свързани със сигурността ни“.¹³ Но този въпрос се политизира, и то до такава степен, че се мисли по следния начин: „който е за НАТО, той е за САЩ; който е против НАТО, той е за Русия. Това е наистина погрешно мислене“.¹⁴ Съдбовните погрешности са имплицирани от абсолютизираните различия във външнополитическите пристрастия на основните политически формации.

В резултат на колективното българско самоокайване г-н Ерлер изрича загрижено позицията, че споровете в България изобщо не се

¹⁰ Международни отношения, 3, 1994, с. 116.

¹¹ Дискусионен форум „Наука и политика“, 2, 1996, с. 29.

¹² Пак там, с. 21.

¹³ Пак там.

¹⁴ Пак там, с. 22.

възприемат в чужбина в тяхната цялост и диференцираност. Единственото от българската вътрешна дискусия за НАТО, достигащо на Запад, е, че българите вероятно сами не искат членство и че най-малко не са единни по този въпрос... Единственото, правещо впечатление на демократичната общественост на Запад, е именно трудността на българското единство. Единственото, достигащо на Запад, е не естеството на спора, а отсъствието на обща основа, на която да се развива общественият диалог. Единственото, достигащо на Запад, е липсата на съдържателна вътрешнополитическа дискусия, която да се определи в единна национална воля относно основополагащите външнополитически приоритети на страната.

В развитието на позицията на БСП се забелязва сближаване със „задължителния реализъм“, намерил между другото израз и в официалната декларация на излъченото от нея правителство, оправдаваща отлагателната процедура на вземане на решение за членство с активизирания „задълбочен диалог“ с НАТО. Станалият традиционен отлагателен „задължителен реализъм“ дава основание на президента Желев в лекция пред Атлантическия клуб да констатира, че всички демократични и извънпарламентарни сили са пронатовски настроени, а единствено БСП поддържа неясна и двусмислена позиция.¹⁵ В задочния дебат президент – премиер отново проличава характеропатичното идеологизиране на пренията по основополагащи външнополитически приоритети на страната.

Между другото, независимо от патетично прокламираната си пронатовска ориентация и СДС не е провел своя прагматичен вътрешен диалог. Нещо повече, дори при управлението на СДС парламентарното мнозинство не е приело документ или декларация, ясно и категорично заявяващи желанието на България да бъде приета в НАТО. Независимо от това СДС поддържа евроатлантическата си ориентация с настояването за незабавни едностранни стъпки и тази позиция е декларирана от И. Костов, заявил, че е необходим съвършено ясен сигнал: България иска членство в НАТО и не поставя никакви условия за това.

¹⁵ Капитал, 14.IV.1995.

Останалите актьори във вътрешнополитическия живот поддържат балансирано благоприятни позиции относно евроатлантическото бъдеще на България, но са склонни да не разглеждат членския проблем като актуален, належащ. Въпреки това г-жа Мозер очаква, че самата формула за членство може да подскаже пътя за постигане на вътрешнополитически консенсус. За ДПС и други далеч не така мажоритарни играчи на политическата сцена, членството в НАТО има особена стойност, понеже би сближило България с Турция и така ще даде сила на метафората – към Европа през Босфора. Възщност категоричността на позицията на ДПС се манифестира в публичното пространство в зависимост от съотношението на силите в актуалната политическа конфигурация на страната. Наблюдава се предпазлива еволюция в категоричността на позициите относно полезността на членството на България в НАТО. Що се отнася до БББ, неговият „просветен национализъм“ излъчва най-аргументираната позиция срещу ново обвързване на страната. Тази позиция е проекция на разбирането, че външнополитическите флукутации не са особено градивни, макар и да е признавано значението на НАТО като основополагащ фактор на европейската сигурност, но „България трябва да се грижи сама за собствената си сигурност“.¹⁶

Темата за особената спасителност на идеята за неутралитета е разгледана и от Ч. Кюранов в няколко статии, публикувани във в. „Дума“. Кюранов е видял предимствата на неутралитета в това, че той изключва идеята за война, тъй като самият акт на присъединяване към една или друга общност, независимо от естеството на организиращите я ценности, не изключва тази идея. Освен това очерталият се силов моноцентризъм след края на Студената война не води до равновесие, а до нестабилност и ново господство в международните отношения. В този контекст са деклариран и други размишления от други политически актьори, които в обобщения си формат предписват на България да активизира политиката си в балканските отношения, спазвайки принципа на равнопоставеност, като избягва „печалния принцип на печалната

¹⁶ България и НАТО: недовършеният дебат, 1994, с. 19.

балканска история – всеки съюз между две балкански държави да е насочен срещу трета страна в региона“.¹⁷

В този контекст д-р Дертлиев признава своеобразието на регионалните отношения, за да отбележи, че осите са „реалност, това са оси на интересите на балканските държави, но това, което е по-интересно, е, че осите влияят върху съседните държави“.¹⁸ Осови предпочитания и необоснован разнობой са съзрени от него и в балканската политика на България. Та нима, подчертава Дертлиев, „ако президентът ни заминава за Хърватска, а премиер-министърът за Югославия или Сърбия, това няма ли да е доказателство за оси, за различни оси, които ние установяваме“.¹⁹

Ценностите на разумния национализъм са представени като естествена основа за обединение на политическите формации, обединение, което ще позволи на българския народ „да се възползва така от своята геополитика, че да избегне конфликтите, които вечно са раздирали Балканския полуостров“.²⁰ В обединението на националната воля професор Генчев не вижда мястото на ДПС, тъй като тя не е еволюирала от битието си на етническа партия към партия с национални цели... ДПС е антибългарска организация по своето зараждане и развитие. Действията ѝ в родопския край, турцизирането на българите мохамедани, опитите ѝ да не зачита местната власт, декларират убедително антибългарския ѝ характер.

Две неща трябва да бъдат осъзнати от всеки политик: България не може да формира основите на външната си политика и да гради националната си сигурност на антируска основа... Второ – при равнопоставена, независима, почиваща на взаимно уважение политика двете страни могат да „защитят стратегическите си интереси на Балканите и в Европа само чрез сътрудничество“.²¹ В този смисъл НАТО не е панацея. Защото ако „НАТО беше решение, то щеше да остане. Но НАТО не е решение и затова има

¹⁷ Международни отношения, 4, 1994, с. 37.

¹⁸ Дискусionen форум „Наука и политика“, 2, 1996, с. 22.

¹⁹ Пак там.

²⁰ Български наблюдател, 3, 1994, с. 10.

²¹ Международни отношения, 4, 1994, с. 12.

спор... Ако НАТО е нужно на България, тя ще стане член. И ако България е нужна на НАТО, ще я приемат“.²² Практическото решение е възможно, ако са налице двете основополагащи условия. Ако е налице само желание от едната страна и пренебрежение от другата, тогава българският политически рефлекс ще бъде претоварен с безкрайното самооплакване. Самооплакването е апел, спотаил надеждата „международната общност да разбере, че на България ѝ е тежко; че отново и отново се налага да търпи лишения, да страда физически в името на неясни обещания за светло, този път – демократическо бъдеще“.²³

Ако НАТО е нужно на България, тя ще стане член. И ако България е нужна на НАТО, ще я приемат. Решението на служебното правителство за присъединяване на страната към НАТО освободи мъчително проходилия, хилав и недовършен обществен диалог от сизифовите усилия да роди полезната формула на свободната воля. Дискусията стихна, преди да се самоосъществи пълноценно. За да завещае съдбовната си безплодност на всяко последващо начинание, имащо претенцията да представи, а в повечето случаи да имитира обществени форуми по значими вътрешно- или външнополитически теми.

---

²² Международни отношения, 4, 1994, 123–124.

²³ Пак там, с. 51.